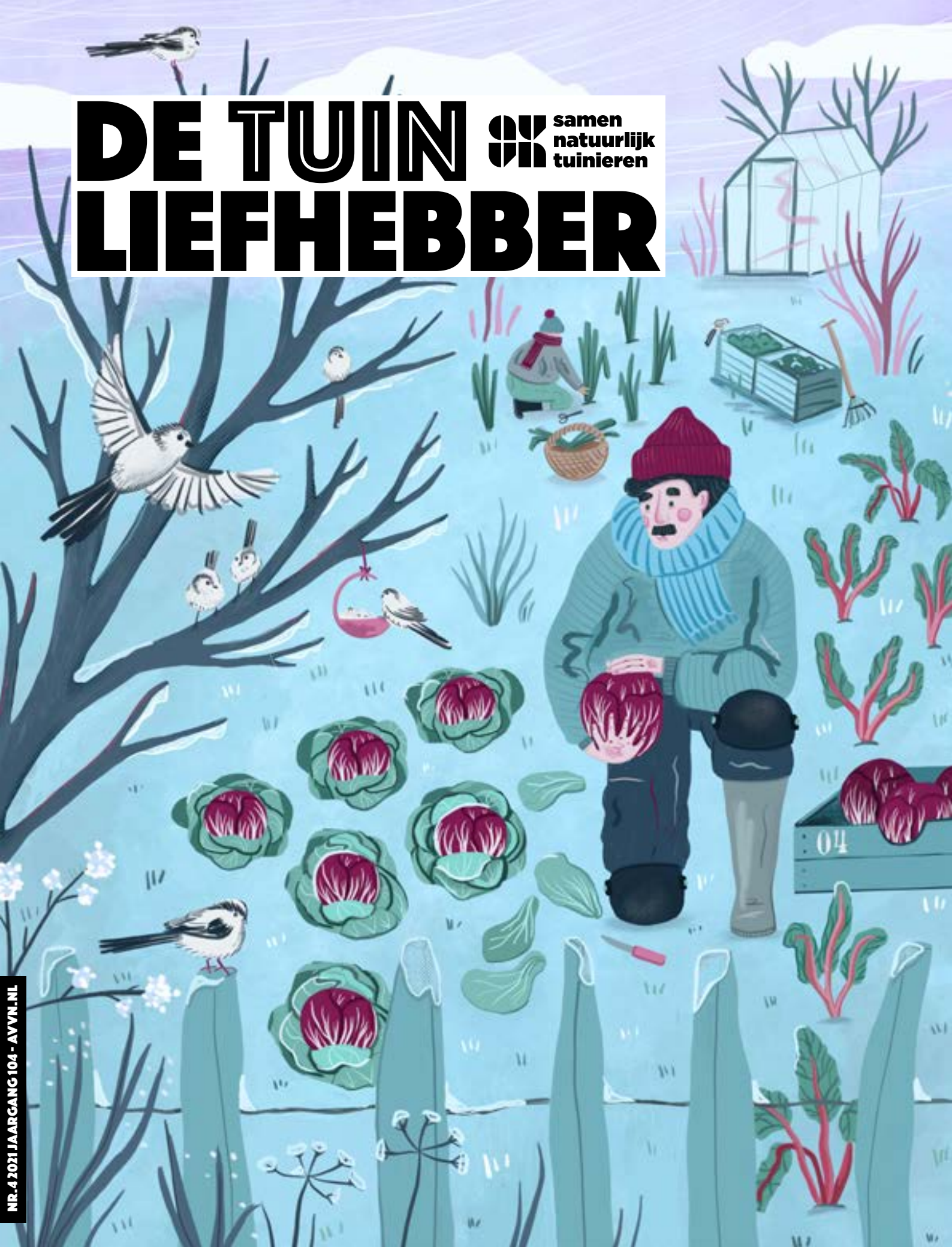

DE TUIN LIEFHEBBER

 samen
natuurlijk
tuinieren

COLOFON

DE TUINLIEFHEBBER

Jaargang 104, nr.4 2021

De Tuinliefhebber valt elk kwartaal (seizoen) op de mat bij leden van tuinclubs die zijn aangesloten bij AVVN samen natuurlijk tuinieren en bij supporters van AVVN. Elke editie bevat tips, informatie en inspiratie voor samen groen doen en genieten van het seizoen.

(ADRES)WIJZIGINGEN?

Ontvang je De Tuinliefhebber omdat je (volks)tuinvereniging is aangesloten bij AVVN, dan kun je (adres)wijzigingen doorgeven aan de **secretaris** van je vereniging. In alle andere gevallen – bijvoorbeeld als je supporter bent –, gebruik je hiervoor het besloten ledennet van AVVN. Via avvn.nl/ledennet kun je gratis een persoonlijk profiel aanmaken waarmee je zelf eenvoudig allerlei praktische zaken kunt regelen. Heb je geen toegang tot het ledennet, stuur je vraag dan naar info@avvn.nl.

SUPPORTER VAN AVVN WORDEN?

Lees je De Tuinliefhebber wel, maar ontvang je 'm niet thuis? Meld je aan als supporter via avvn.nl/aansluiten. Als je ons steunt met €30 of meer per jaar, krijg je De Tuinliefhebber vier keer per jaar thuis én help je ons groen in de buurt te bevorderen en samen tuinieren nog makkelijker en leuker te maken.

Vragen over de Tuinliefhebber?

Vragen of opmerkingen over de inhoud? Geef het door via tuinliefhebber@avvn.nl.

UITGEVER

AVVN samen natuurlijk tuinieren
Vogelvlinderweg 50
3544 NJ UTRECHT
www.avvn.nl

REDACTIE DE TUINLIEFHEBBER

Janine Bruinooge (hoofdredactie)
Paul van Bodengraven (eindredactie)
Robine Moolenaar (tekstcorrector)

REDACTIERAAD

Margreet Bogaart, Vera Schijve en
Paul Verhagen

REDACTIONELE BIJDRAGEN

Paul van Bodengraven, Suzanne de Boer, Kees de Boon, Marleen van Es, Ruud Grondel, Mariken Heitman, Machteld Klees, Peter Kouwenhoven, Leni van Noord

ARTDIRECTION EN VORMGEVING

Frank de Both, Joke Boer en
Marco Buddingh, Twin Media

TECHNISCHE REALISATIE EN PRODUCTIE

Virtùmedia, Zeist

ADVERTEREN IN DE TUINLIEFHEBBER?

Neem contact op met Henk Lorse van Virtùmedia via hlorse@virtumedia.nl

TUINIER JE MET ONS MEE?

AVVN is de groene familie van tuinliefhebbers. Wij delen graag al onze kennis en ervaring over samen natuurlijk tuinieren.

avvn.nl

avvn.nl/ledennet

facebook.com/AVVN.nl

instagram.com/samentuinieren

ALTIJD OP DE HOOGTE

Meld je aan voor onze maandelijkse nieuwsbrief via avvn.nl/nieuwsbrief

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie. ISSN: 1871-8388

COVERILLUSTRATIE

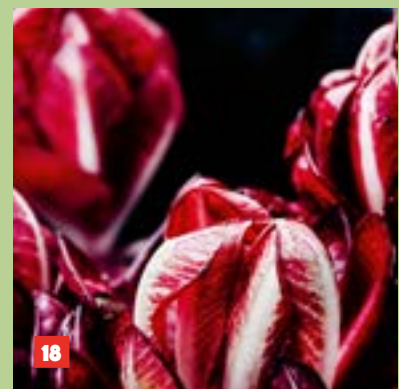
Maren Bruin

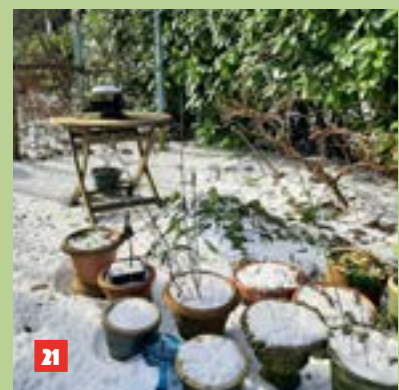
12

16

18

21

IN DIT NUMMER

- 10** **Vogels in de tuin** De staartmees
- 12** **Buurtgroen** Guerrilla gardening: van bramenwildernis tot omfietstuin
- 14** **Winterbloeiers**
- 16** **Kijk ons nou!** De Uithof Den Haag: meer natuur voor iedereen
- 19** **Tuinieren kan overal**
Boomspiegels pimpen in de straat
- 22** **De bodem, deel 3**
Bodemdieren, gewaardeerd personeel
- 26** **Voorzaaien**
Natuurlijk zonder plastic potten

EN VERDER

- 07** **Doorgrond – Column**
AVVN-voorzitter Ruud Grondel
- 08** **Groenberichten**
- 18** **Zaaien en oogsten**
Marleen tipt raddichio
- 20** **Wist je ...**
Dieren op de wintertuin
- 21** **Seizoenscolumn**
Leni van Noord
- 25** **Groentje op de tuin**
'Wat je aandacht geeft groeit'
- 28** **Keest test** Opruimhulpjes

ONLINE

- **Voor de liefhebber**
Lees-, kijk- en luistertips
- **Groen doen**
Hortus Botanicus Leiden
- En meer op tuinliefhebber.nl

WINTERBLOEIERS, FEEST IN DE KOU

Ook de Viburnum laat zich van zijn mooiste kant zien in de winter.

Zomerse uitbundigheid is in de wintertuin ver te zoeken. Toch valt er ook in de koude maanden veel te genieten. Zo zijn er tal van planten die stevig en rechtop blijven staan, dat geeft een fraai beeld. Met sneeuw en rijp veranderen deze planten de tuin in een sprookje. Winterbloeiende struiken zorgen voor nog meer verrassingen.

TEKST EN FOTO'S: MACHTELD KLEES

In de zomer, als ze in blad staan, zijn de meeste winterbloeiërs onopvallende struiken. In de winter laten ze zich van hun feestelijke kant zien. Al in december kun je de wit-rose waas zien waarmee *Prunus subhirtella Autumnalis* begint te bloeien. Voor mij begint daarmee het seizoen van de winterbloeiërs. Naast mijn voorkeur, goed zichtbaar, komt op dat moment ook de winterjasmijn, (*Jasminum nudiflorum*) in bloei. Het is een wat slappe plant, die zich goed laat leiden langs de muur. Vooral in december en januari bloeit de

plant rijkelijk met heldergele bloemen. Na een vroege vorstperiode herstelt de bloei zich goed, maar bij serieuzere vorst in de loop van januari is de bloei wel voorbij. Nog even en dan verschijnen de kleine, donkergroene blaadjes.

BETOVEREND

In januari begint het speuren naar de vrolijke, spinachtige bloemetjes van de toverhazelaar (*Hamamelis*), wat mij betreft de feestelijkste winterbloeiërs. De diverse cultivars hebben verschil-

lende bloeitijden, daardoor kun je vanaf de jaarwisseling tot diep in februari genieten. Behalve de bekende, heldergele toverhazelaars zijn er ook lichtgele (*Pallida*), oranje (*Jelena*) en donkerrode (*Diana*) variëteiten. Voor de heerlijke geur is de heldergele *Arnolds Promise* wel een van de fijnste cultivars. Op een windstille dag kan er een wolkje geur om de struik heen blijven hangen; een opvallende plek in de voortuin of langs het pad is daarom aan te raden. Toverhazelaars kunnen aardig wat schaduw hebben, maar winterzon komt de bloei ten goede. Ze groeien traag en kunnen slecht tegen snoei. Als ze ouder worden gaan ze meer de breedte in dan de hoogte, kies dus een plek waar ze die ruimte krijgen. Toverhazelaars kunnen als betrekkelijk kleine struik al bloeien, om zeker te weten dat kleur en geur je bevallen kun je bij een goed gesorteerde kweker een bloeiende struik in pot kopen, zodat je niet voor

NATUURLIJK TUINIËREN

verrassingen komt te staan. Elke goed doorlatende tuingrond is geschikt. De geel bloeiende soorten komen goed tot hun recht tegen een donkere achtergrond, bijvoorbeeld een met klimop begroeide schutting of coniferen haag. Voor de rood en oranje bloeiende soorten kun je beter een lichtere achtergrond kiezen.

WINDBESTUIVER

Hazelaars (*Corylus avellana*), met hun sierlijke katjes, bloeien verspreid over een lange periode, nu eens de ene struik, dan weer de andere, van januari tot in maart. Hazelaars worden bestoven door de wind. De katjes met stuifmeel zijn de mannelijke bloemen. Naar de vrouwelijke bloemetjes moet je even zoeken. Het zijn kleine felroze pluimpjes, dicht tegen de tak aan, zij vangen het stuifmeel op. Dat windbestuiving goed werkt is in de herfst te zien aan het grote aantal hazelnoten. Hazelaars verdragen 'kortzetten' (enkel-hoge snoei) goed en zijn heel geschikt om in een vogelbosje of houtwal aan te planten. Roodbladige variëteiten kunnen solitair ook goed als blikvanger dienen.

NOG MEER GEUR

Een groenblijvende heester is *Viburnum tinus* en kan van december tot in het voorjaar bloeien. De trosjes met kleine witte bloemen geuren licht. Deze heester is niet helemaal winterhard, maar op een beschutte, zonnige plek gaat het goed en dan kan hij zo'n drie meter hoog worden. *Viburnum bodnatense* is niet wintergroen, maar bloeit wel 's winters; de roze, zacht geurende bloemen verschijnen op het kale hout. Een weinig toegepaste soort is struik-kamperfoelie (*Lonicera fragrantissima*). De kleine trosjes witte bloemen verspreiden, zoals de naam *fragrantissima* al suggereert, een fijne geur. De plant komt echter vaak moeilijk tot bloei, reden waarom hij toch niet veel wordt gebruikt.

SCHIJNHAZELAAR

Een soort die veel voldoening geeft is de schijnhazelaar (*Corylopsis*).

Sneeuw of niet, de Hamamelis bloeit gewoon door.

De verschillende soorten *Corylopsis pauciflora* en *Corylopsis spicata* bloeien in maart met een overdaad aan sierlijke, lichtgele bloemtrosjes. De *pauciflora* heeft trosjes met twee of drie bloemen, de *spicata* bloeit met langere bloemtrosjes. Allebei zijn het laagblijvende struiken die mooi combineren met vroege bollen. Bij geschikt weer worden ze druk bezocht door de eerste insecten. Ze staan graag op een zonnige plek.

OP NAAR HET VOORJAAR

De hekkensluiter, althans van de winterbloeiers, is gele kornoelje (*Cornus mas*). Het is een struik die ook tot een kleine boom kan uitgroeien. In maart is het een drukte van belang: honingbijen, hommels en zweefvliegen weten de vele ronde bloemtrosjes goed te vinden. Na de bloei komen de struiken dan ook vol te hangen met sappige, rode vruchten.

KWAKKELWINTER ALS VOORJAAR

Eigenlijk is het raar dat planten hartje winter bloeien, op een moment dat de kans op bestuiving door insecten miniem is. Windbestuivers zoals de hazelaar hebben dat goed opgelost, maar voor andere planten is er een heel andere verklaring. Het zijn veelal planten die uit een klimaat met strenge winters komen, bijvoorbeeld uit het binnenland van China. Onze kwakkelwinters voelen voor die planten bijna aan als voorjaar, waardoor ze gaan bloeien. In

een zachte winter worden ze wel door insecten bezocht, maar de bestuiving en zaadvorming is vaak matig. Dankzij kwekers worden ze vermeerderd en zijn ze beschikbaar voor de tuin.

ANTIVRIES

Het is altijd weer verbazingwekkend dat al die frêle bloemblaadjes de winterse omstandigheden weten te doorstaan. In de cellen van de plant, dus ook in de bloemblaadjes, zit vocht, meestal water. Bij het bevriezen zet het water uit en springen de plantencellen kapot. Het vocht in de cellen van winterbloeiers bevat veel meer suikers waardoor ze niet bevriezen, een natuurlijk antivries dus. Of anders gezegd: anti-winter en zo kunnen wij in de koude maanden toch van bloeiend groen genieten. ●

TIP

Nieuwsgierig hoe al die winterbloeiers eruit zien? Bekijk ze op

[pinterest.com/samentuinieren/winterbloeiers](https://www.pinterest.com/samentuinieren/winterbloeiers)

Of bezoek het Arboretum Kalmthout (België) waar je een grote collectie toverhazelaars kunt bewonderen, waaronder enkele

zeer oude exemplaren.
arboretumkalmthout.be

BOOMSPIEGEL IN DE STRAAT?

BLOEMEN ERIN!

In Nederland staan in de bebouwde kom maar liefst 1 miljoen bomen.

De gemeente zorgt er meestal voor dat rond de stam ruimte wordt vrijgelaten – de boomspiegel – zodat de boom regenwater kan opnemen.

Zo'n saai stukje leent zich prima om je woonomgeving te vergroenen.

TEKST: PAUL VAN BODENGRAVEN FOTO: CERIAN VAN GESTEL

Dat vergroenen heet ook wel 'Guerrilla Gardening': een fenomeen dat is overgewaaid uit de VS en Engeland. Het klinkt een beetje anarchistisch, maar het is bovenal bedoeld als stimulans om aan de slag te gaan met meer groen in straten en op pleinen. Cerian van Gestel is een van de aanjagers en schreef er een boek over, vol met tips en ideeën.

GROEN DOET GOED

"Groen creëren is een uitstekende manier om allerlei problemen aan te pakken", aldus Cerian. "Denk aan het verbeteren van de biodiversiteit, meer leefgebied en voedsel voor insecten en vogels, vergroten van het vermogen van de bodem om water op te nemen. Maar ook op een ander vlak helpt groen. Het verbetert de kwaliteit van de leefomgeving, het gaat zwerfvuil tegen, het verbindt mensen in de buurt rond groenprojecten. Mensen

bij elkaar brengen en kennis delen: dat is ook wat mij drijft."

DE BOOMSPIEGEL

Hetzelfde geldt voor de ruimte rondom bomen. Een boomspiegel is vaak een zanderige, kale plek, waar nogal eens een hond of kat zijn behoefte doet. "Een bron van ergernis voor veel mensen", weet Cerian. "Verbeter allereerst de grond, met compost of tuinaarde. Hoog de grond niet teveel op (maximaal 5 cm), te hoog is slecht voor de wortels. Houd de stam vrij. Zaai bloeiers in, bij voorkeur met

biologische zaden. Als je plantjes wilt planten, graaf dan voorzichtig, boomwortels raken al snel beschadigd. Kies bloemen en planten die goed gedijen op arme grond en in de schaduw, zoals goudsbloemen, ooievaarsbekken en maagdenpalm. Plant voorjaarsbollen, daar heb je al vroeg in het jaar plezier van. En zorg dat er ook inheemse bloeiers tussen staan, die hebben voedingswaarde voor wilde bijen." ●

Meer weten?
Lees Cerians boek. ↪

Guerrilla Gardening, Handboek voor buurtvergroeners. ISBN 8799050118064, € 22,50

Boomspiegel pimpen: zo gaat dat

AVVN-medewerker Sanne Veel heeft een boomspiegel geadopteerd in haar straat. Bekijk haar fotoverslag op Pinterest:

[pinterest.com/samentuinieren/
boomspiegel-planten/](https://pinterest.com/samentuinieren/boomspiegel-planten/)

VOORZAAIEN: NATUURLIJK ZONDER PLASTIC POTTEN

Last van lentekriebels? Ga voorzaaien.

De meeste klussen op de tuin zijn gedaan, de winter staat voor de deur. Duurt dit seizoen voor jou ook ieder jaar nét een maandje te lang? Dit is hoe je die vroegtijdige lentekriebels verhelpt: voorzaaien, op een natuurvriendelijke manier.

TEKST: MARIKEN HEITMAN FOTO: PAUL VAN BODENGRAVEN

Soms is het beter om zaden niet direct buiten te zaaien. Op de vensterbank of in de kas heeft je zaaisel bijvoorbeeld geen last van nachtvorst. De plantjes hebben een betere groeikans, zodat ze eenmaal uitgeplant weerbaarder zijn tegen slakken- of vogelvraat. Door voor te zaaien heb je ook een voorsprong op het seizoen. Wordt het eindelijk mooi, droog lenteweer,

dan plant je alles meteen uit. Bijkomend voordeel: je zit er met je neus bovenop en kunt ieder blaadje volgen.

Tip: wacht niet te lang met uitplanten of verspenen. De plantjes krijgen op je vensterbank veel minder licht dan buiten. Ze hebben daarom de neiging om lang en slungelig te worden. Uitplanten doe je bij voorkeur wanneer de plant één à twee paar echte blaadjes (de eerste

blaadjes na de kiemblaadjes) heeft.

GEEN PLASTIC OF TURF

Plastic zaaibakjes zijn goedkoop en soms kun je ze hergebruiken. Lekker makkelijk, maar uiteindelijk belanden ze in de afvalcontainer. Tot die tijd slijten ze en het is vooralsnog onduidelijk wat daarvan precies het effect is voor het milieu. Turfpotjes lijken een milieuvriendelijk

alternatief, maar zijn dat allerminst. Met het afgraven van veen (de grondstof van turf) komt ontzettend veel koolstofdioxide vrij en worden bovendien grote stukken natuur onherstelbaar verwoest. Gelukkig zijn er veel milieuvriendelijke alternatieven mogelijk.

TERRACOTTA POTTEN

Iedereen kent ze, de terracotta aardewerken potten. Kies de variant met een gat aan de onderkant zodat het teveel aan water makkelijk weg kan vloeien. Het aardewerk zorgt er bovendien voor dat de kluit goed kan ademen. In een grote pot kun je bijvoorbeeld zes stokbonen voorzaaien. Later plant je die in zijn geheel bij dezelfde bonenstaak uit.

 Gemakkelijk aan te komen, via tuincentra of internet. Ze zijn verkrijgbaar in talloze maten. Door het gat aan de onderkant en de conische vorm, haal je de plant met kluit en al er redelijk makkelijk uit.

 De potten kosten geld, al vind je ze soms in kringloopwinkels. Ook zijn ze zwaar en breekbaar.

PERSPOTJES

Perspotjes zijn niets meer dan blokjes ('potjes') geperste (tuin)aarde. Dit persen doe je met een pottenpers die je vult met een mengsel van aarde en potgrond. Pottenpersen zijn er in allerhande formaten, van tafelmodel (een tot vier potjes) tot een staand model (zes tot twaalf potjes). Een pottenpers koop je bij een tuincentrum of via internet.

 Tijdens het uitplanten beschadig je geen wortels. De plant kan daarvoor ononderbroken doorgroeien. Ook maakt de pottenpers al een kuiltje voor het zaadje.

 De aanschaf van de pottenpers is een (bescheiden) investering. De maat van je potjes ligt vast, tenzij je er meerdere aanschaf of ruilt met je tuinbuur. De potjes drogen makkelijk uit en het maken kost wat inspanning en oefening.

Tip: Zoek op YouTube naar 'how-to-film-

pjes' met de zoekterm 'pottenpers'. Het succes van je potje hangt namelijk nogal af van de aarde en de hoeveelheid water die je gebruikt.

GLAZEN POTTEN

Bijvoorbeeld jampotten of de potten van bruine bonen of andere conserven. Eerst goed afwassen, aarde erin en klaar is kees.

 Gratis en altijd voorhanden, vooral als je vrienden en familie inschakelt om potten voor je te verzamelen.

 Geen afwateringsgat, dus je moet heel precies water geven. Het is ingewikkeld om de plant met kluit en al uit de pot te wurmen. Gebruik daarom alleen potten die naar boven toe niet smaller worden.

KARTONNEN ROL VAN WC-OF KEUKENPAPIER

Je vult het kartonnen rolletje met aarde. De wortels groeien gewoon door het karton, dus je kunt de plant met rol in zijn geheel uitplanten.

 Gratis. Omdat je de plant niet uit het rolletje hoeft te halen, breek je geen wortels. De rolletjes bevatten relatief veel aarde, je kunt daarom het uitplanten vrij lang uitstellen.

 Er zitten wat lijm- en drukinktresten in. Verwijder daarom aan het einde van het seizoen de niet-verteerde kartonresten uit je tuin.

PAPIEREN POTJES

Je maakt deze papieren potjes met een soort houten klos, de zogenaamde houten potjesmaker. Net als bij de wc-rol groeien de worteltjes gewoon door het papier. Je plant dus het potje met het plantje in zijn geheel in de tuin. Bedenk wel dat bijvoorbeeld krantenpapier (schadelijke) drukinkt bevat. Het is daarom beter om onbedrukt papier te gebruiken. Een potjesmaker koop je gemakkelijk via internet, google op 'houten potjesmaker'. Of vraag er naar bij het tuincentrum.

 Eenmalige aanschaf van de potjesmaker, daarna zijn de materiaal-kosten laag. De plant met potje kan in zijn geheel uitgeplant worden, waardoor er geen wortels beschadigd worden. Het maken van de potjes is een leuk klusje om samen met kinderen te doen!

De potjes zijn klein waardoor je plantje relatief snel uitgeplant moeten worden. Het maken ervan kost wat tijd en vergt enige oefening.

HOLLE PLANTENSTELLEN

Planten zoals lavas (maggplant) of zonnebloem maken grote, holle stengels. In stukken gezaagd, kun je deze ook prima gebruiken als potje om in voor te zaaien.

 Gratis. Dit materiaal kun je geheel zelfvoorzienend kweken en verwerken. Op en top natuurvriendelijk!

 Het opkweken, oogsten en verzagen van de stengels kost tijd. De diameter kan nogal variëren. ●

Aan de slag buiten: platte bak of kas

► December

rucola, spinazie (hoeft niet meer verplant te worden)

► Januari

doperwtten, kapucijners, peulen, rodekool, tuinbonen

► Februari

koolrabi, savooiekool

Binnen voorzaaien, op de vensterbank

► Januari

bloemkool, prei, savooiekool, spitskool

► Februari

knolselderij, sla, witte kool

 Met dank aan: Jan Willen Arends van ecologisch tuinenpark De Driehoek in Utrecht. Meer tips van Jan Willem over natuurvriendelijk bouwen en tuinieren vind je op driehoektuin.nl/tuinpark/milieuvriendelijk

De Tuinliefhebber thuis ontvangen?

Word supporter van AVVN samen natuurlijk tuinieren!

Alle leden van de bij AVVN aangesloten tuinverenigingen krijgen De Tuinliefhebber thuis. Wil jij dat ook? Word AVVN-supporter en steun ons met €30 of meer per jaar. Oók jij ontvangt dan elk seizoen automatisch De Tuinliefhebber en leest over thema's als natuurlijk tuinieren en het bevorderen van biodiversiteit, het plezier in en van de buurttuin, maar ook de kneepjes van het moestuinieren.

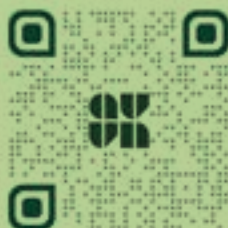
Extra voordelen voor supporters

Als supporter krijg je toegang tot het besloten online ledennet van AVVN.

Via ons ledennet kom je in contact met andere tuinliefhebbers, vind je aanvullende groeninformatie, kun je je opgeven voor (online) bijeenkomsten en meer.

Sluit je aan bij de groene familie voor tuinliefhebbers

Meld je nu aan als supporter van AVVN en je ontvangt de eerstvolgende editie van De Tuinliefhebber automatisch thuis. ul via avvn.nl/aansluiten je gegevens in. Je krijgt een factuur met betaallink per e-mail (handig!). Wil je de factuur liever per post ontvangen? Dat kan. Je betaalt dan €2 per jaar extra.

avvn.nl